



Пише:
Саја
Бошњак

Цирих, децембар 2009.

Na Zurich Hauptbahnhof me je, brišući sa severa na jug Nemačke, dovezao noćni voz (onaj iz prošle epizode ovog putopisa u nastavcima), već prilično umornog od jednog istog prizora – kao pod konac identičnih nemačkih štacija u Oberhauzenu, Dizeldorfu, Kelnu, Bonu, Koblencu, Majncu, Manhajmu, Karlsrueru, Ofenbergu i Frajburgu. Kao da ih je “propali slikar” iz Linca dizajnirao, a možda i jeste!? Doduše, u međuvremenu su potpuno modernizovane i prilagodene dvesta kilometara na čas brzim vozovima, koji više liče na neka svemirske samohotke nego na vozove iz filmova Žike Pavlovića, one iste koje sam, ne zadugo posle, ponovo ugledao na beogradskoj štajgi.

Cirih, kao što znamo, nije glavni grad Švajcarske, ali je najveći i uz to glavni bankarski centar države, koja već vekovima igra ulogu svetskog trezora. Pored skladištenja novca i dragulja, Švajcarci se uz put bave pravljenjem čokolade i satova, a u slobodnom vremenu sa na paralelnim daskama strmoglavljaju sa svojih suncem obasjanih i snegom pokrivenih planina. Hm, da, to je kako bi mali Perica zamišljao ovu srednje-evropsku državu od sedam i po miliona duša, koja tvrdoglavo neće u Evropsku Uniju, a svoju gardu i dalje bezobzirno iznajmljuje (u srpskom narodu ozloglašenom) Vatikanu. No, kad je reč o njenoj vojnoj moći, Švajcarsku možemo bez razmišljanja smatrati ozbiljnom militarističkom državom i vojnom silom. Da sad ovde ne dosađujem brojkama, ali kako sam čuo od mog prijatelja i domaćina Ljube (već dvadeset godina živi u Švici i nikako nije laik za vojne nauke) švajcarska konfederacija primenjuje sistem opštenarodne odbrane (po Ljubimim rečima ona ga je i prodala Brozu) i spremna je da mobilise vrlo veliku vojsku za kratko vreme. Uostalom, mnogo je tamo dragulja i para (ako ništa drugo, uzmimo samo naše pokradene pare na Miloševićevim tajnim računima, malo li je!) da bi odbrana zemlje bila olako shvaćena. Demonstracija sile u mom slučaju počela je već na carini (koja odma' podseti putnika-namernika da Švajcarska nije u EU) kada su u vagon ušla tri naoružana carinika i bez pardona upalili svetlo u vagonu. Kakav deja vu – ko da sam sedamdesetih na prelazu kod Sežane obučen u tri para farmerica i sa još najmanje tri u torbi. Pregled prtljaga, pitaju me kud sam nameračio i ono već standardno carinsko trkeljisanje. Sat vremena posle grane, eto mene u Cirihu.

Grad leži na severnom kraju istoimenog jezera, na izvoru reke Limat, a na njegovom mestu je bilo rimsko utvrđenje, da bi posle vladavine Franaka i Germana u ranom srednjem veku dobio status slobodnog kraljevskog grada negde početkom XIII veka, a polovinom XIV pristupa švajcarskoj konfederaciji. U XIX veku postaje glavni državni centar saobraćaja i trgovine, a tada je osnovana i berza. Ostatak gradske ekonomsko-političke istorije se manje-više zasniva na bankarskom

poslovanju. Cirih je, međutim, i kulturni centar Švajcarske sa odličnom Operom i još boljom Umetničkom galerijom, poznatom pod imenom *Kunsthhaus*. Nekoliko dana pre mog dolaska završen je i *Ciriški filmski festival*, koji će ove godine ostati upamćen najviše po tome što je, po trideset devet godina staroj optužbi za blud sa maloletnicom, uhapšen Roman Polanski. Jedan od mojih omiljenih reditelja (ne zbog svojih seksualnih sklonosti, već zbog fenomenalnih filmova) došao je kao gost festivala očigledno potcenivši militarističko-policajski karakter zemlje čokolada i satova sa kukavicom. Još uvek je u zatvoru i čeka izručenje u Sjedinjene Države, još jednu zemlju opšte poznatu po slobodi i demokratiji. FREE ROMAN, YOU M...!

Dok drugog dana boravka sa Ljubimim omladincom šetam ciriškim gradskim jezgrom i škljocam digitalnim



Panorama Ciriha

Nikončićem (koji sam, bajdvej, za ovo putovanje pozajmio od svog omladinca) uočavam da je saobraćaj prilično haotičan, kao što je pre toga bio u Amsterdamu i kao što će to biti nekoliko dana kasnije u Milanu. Definitivno je da ti u prvom redu arhitektonski atraktivni evropski gradovi nisu pravljeni za četvorotočkaše i tu se odmah primeti koji zapravo komoditet imaju vozači u gradovima Novog kontinenta. Ne da se ja ne bih menjao za Evropu, ali taj kaos na ulicama je ono što svakako odvraća, a verovatno i nešto što konkretno Cirih najčešće stavlja na drugo mesto, iza Vankuvera, na rang listi najboljih gradova za život na planeti. Raspoloženje mi popravlja nekoliko novih, prelepo dizajniranih, *Fića*, koji mi odmah neizbežno bude i žal za mladost: ...pusti Fiću kad ne pali, dok ga raja ne gura...

Ciriška galerija *Kunsthhaus* je, uskoro uviđam, jedna od najbogatijih evropskih umetničkih zbirki, naročito kada se radi o umetnosti XX veka, dobrim delom i zahvaljujući činjenici da je svoj fond punila kolekcijama bogatih jevrejskih sakupljača umetnina. Na moju polzu, pored platana Kandinskog,

Grobovi kneza Pavla, kneginje Olge i princa Nikole u Lozani



Munka, Kokoške, nemačkih ekspresionista, Dalija, Da Kirika, Mondrijana, italijanskih futurista, Klea, dadaista, impresionista i postimpresionista, Matisa, Pikasa, na jednom zidu ugledah pet velikih Šagala iz njegove rane pariske faze, a sve sa poznatim žanr scenama iz Vitebska, grada u kome je od strane Bolševika ustoličen za Komeasara za kulturu i umetnost. Pet godina posle Oktobra, kada je revolucija već počela da jede svoju decu, Šagal emigrira u Pariz (baš kao i Polanski sedamdesetih), gde je proveo najveći deo svog plodnog stvaralačkog života. Što se švajcarskih slikara tiče, iako *Kunsthhaus* ima dobru kolekciju, odlučujem se da celo jedno popodne poklonim najpoznatijem od njih H. R. Gigeru, kreatoru najmonstrouznijeg monstuma u istoriji filma, famoznom *Elijenu* i jednog od najlepših omota za ploče *Brian Salad Surgery* od ELP. Njegov muzej je smešten u starom srednjevekovnom



Ulaz u Muzej H.R. Giger

njen na Oplencu i jednog od retkih srpskih vladara, koji je imao svetsko obrazovanje, racionalni pristup politici i osećaj odgovornosti za naciju, državu i položaj na kome se nalazi. Ovde, na žalost, nema mesta za osvrt na politiku kneza Pavla dok je bio jugoslovenski regent i na još uvek kontraverznu priču oko 25. i 27. marta, ali njegova istorijska uloga tek treba da dobije pravo tumačenje, što se u istorijskoj nauci trenutno i dešava.

Groblje *du Bois-de-Vaux* nalazi se na jednom brežuljku iznad centra Lozane, a grobovi kneza Pavla, kneginje Olge i princa Nikole (mlađi sin koji je 1954. poginuo u saobraćajnoj nesreći) nalaze se ispod tri velike mermerne ploče sa položenim krstovima i ugraviranim imenima, odnosno titulama. Pored princa Nikole počiva i rumunska kraljica Helena, žena kralja Karola Drugog, što od te aleje lozanskog groblja čini neku vrstu pravoslavnog odeljka. Polazem po jednu crvenu ružu na svaki od “naših” grobova i žalim što ne ponesoh jednu za rumunsku kraljicu. U glavi mi odekuju reči pokojnog čiča Dragoslava, koji je sa pokajanjem (1941. je i on kao i većina mladih jugoslovenskih oficira podržavao puč) i zakasnelom pameću branio politiku kneza Pavla, koja je imala za cilj da odbrani državu, naciju i koja bi najverovatnije sprečila građanski rat u Jugoslaviji, genocid nad Srbima u Bosni i Hrvatskoj i definitivno onemogućila potonju komunističku diktaturu: “*Gospodine Spaso, Vi i ja kao dobri Srbi*”, počinjao je obično čiča Dragoslav naše telefonske razgovore, *treba da znamo da je knez Pavle imao dobre namere...*

Nadam se g-dine Dragoslave, ma gde da ste sada, da će moj sledeći susret sa senima kneza Pavla biti na Oplencu, a ne na tuđoj zemlji, jer je to nešto što mu njegov narod duguje, nastavljam u glavi svoj zamišljeni razgovor sa Dragoslavom i svim rasejanim dušama “nebeske Srbije”, koja se prostire od Vankuvera do Sidneja. *Izrasli grobovi sad se jasno vide, ko daleka brda niz podneblja plava* – naviru sablasni Disovi stihovi koji nas prate skoro kao šapat, dok se u sutonja i moj prijatelj Ljuba spuštamo ka nestvarnom plavetnilu Ženevskog jezera.